

TÜRKİYE'DEKİ HALK BİLİMİ ARAŞTIRMALARINDA KOSOVA TÜRK HALK KÜLTÜRÜNÜN YERİ

Nuran MALTA MUHAXHERİ*

ÖZ: Türkiye'deki halk bilimi araştırmaları, doğası gereği, Anadolu dışında yaşayan diğer Türk topluluklarının geleneksel kültürleriyle de ilgilenmiştir. Türklük coğrafyasının önemli bir sahasını oluşturan Balkanlar ile burada yaşayan Türk toplulukları da, tıpkı diğer Türk toplulukları gibi, Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarının ilgi alanında olagelmıştır. Eski Yugoslavya bünyesinde yaşayan Türk topluluklarının dilleri ve kültürleriyle ilgili bilgilere daha çok bu ülkede yetişen Türk kökenli araştırmacılar vasıtasıyla ulaşabilen Türkiye Türkolojisi, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte dillere ve kültürlere doğrudan ulaşabilir hale gelmiştir. Türkiye'deki Balkan Türklerinin geleneksel kültürlerini konu edilen halk bilimi çalışmaları içerisinde Kosova Türk halk kültürü önemli bir yere sahip olmuştur. Bu çalışmada, Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerinin Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarındaki yeri üzerinde konu, kapsam, yöntem ve sonuçlar bakımından durulmuştur. Makalede, 2013 yılına kadar yapılan çalışmalar esas alınmıştır. Kısıtlı sayıdaki çalışmanın mevcut durumunu söz konusu açılardan ele alan çalışma, çalışmaların geleceğine yönelik önerilerde de bulunmuştur. Yapılan incelemeler sonrasında Türkiye'deki Kosova Türklerinin geleneksel kültürleriyle ilgili çalışmaların Kosova Türklerinin atasözü ve deyimlerine, efsane ve menkıbelerine, halk hikâyelerine, bilmecelemelerine, tekerlemelerine, halk şiiri geleneklerine, geçiş dönemleriyle ilgili inanış ve uygulamalarına, ritüellerine, mevsimlik uygulamalarına, halk inanışlarına, tasavvufi dünya görüşlerine, maddi kültürlerine ve adlarına odaklandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kosova Türkleri, halk kültürü, halk bilimi

PLACE OF KOSOVO TURKISH FOLK CULTURE IN THE FOLKLORE RESEARCHES IN TURKEY

ABSTRACT: Folklore researches in Turkey, by its nature were also interested the traditional culture of the other Turkish communities that lives outside of Anatolia. Balkans constitutes an important area of Turkish geography also Turkish communities living there just like other Turkish communities are interests of folklore studies in Turkey. Turkey Turcology achieves information about languages and cultures of Turkish communities living within in the former Yugoslavia by Turkish origin researches that grew up in this country. Also has been become reachable direct to the language and culture with the disintegration of Yugoslavia. Kosovo Turkish folk culture has an important place in Turkish folklore studies that deals with traditional culture of Balkan's Turks. In this study, we focused on issue, scope, methods and

* Yrd. Doç. Dr., Priştine Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
nuranmalta@live.com

results of Kosovo Turkish traditional culture in the place of Turkish folklore studies. In the article, the studies were based until 2013. This study considers the current status of the work on limited number that take issues from this methods. After the examinations studies of Kosovo Turkish traditional culture in Turkey focused on Kosovo Turk's proverb, idioms, legend, tales, folk tale, riddle, tongue twister, traditional folk poetry, beliefs and practice regarding the transition period, ritual, seasonal application, folk beliefs, mystical worldviews, material culture, names was identify.

Keywords: Kosovo Turks, folk culture, folklore

Giriş

Türkiye'deki halk bilimi araştırmaları, doğası gereği, sadece Anadolu coğrafyası ile sınırlı kalmamış, Anadolu dışındaki diğer coğrafyalarda yaşayan Türklerin geleneksel kültürleriyle de ilgilenmiştir. Uzun bir süre Osmanlı İmparatorluğu sınırları içerisinde kalması ve daha 14. yüzyılın sonlarından itibaren önemli bir Türk nüfusunu barındırır hale gelmesi nedeniyle Türklük coğrafyasının önemli bir sahasını oluşturan Balkanlar ile burada yaşayan Türk toplulukları da, tıpkı diğer Türk toplulukları gibi, Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarının ilgi alanında olagelmıştır. Eski Yugoslavya bünyesinde yaşayan Türk topluluklarının dilleri ve kültürleriyle ilgili bilgilere daha çok bu ülkede yetişen Türk kökenli araştırmacılar vasıtasıyla ulaşabilen Türkiye Türkolojisi, Yugoslavya'nın dağılmasından sonraki süreçte bu bilgiye doğrudan ulaşabilir hale gelmiştir. Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde Balkan Türklerinin dillerini, kültürlerini, tarihlerini ve edebiyatlarını konu edinen yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanmış, Türkiye'deki akademisyenlerin dikkatleri bu Türk topluluklarına da çekilmiştir. Hazırlatılan yüksek lisans ve doktora tezleri ile makale ve bildiriler sayesinde Balkan Türkleri üzerine uzmanlaşan akademisyenlerin yetişmesi sağlanmış ve böylece günümüz Balkan ülkelerindeki araştırmacılara Türkiye'den de isimler eklenmiştir.

Son dönemlerde, Türkiye'deki Balkan Türklerinin geleneksel kültürlerine yönelik çalışmaların sayısı da artmaya başlamıştır. Sayısı giderek artmakta olan bu çalışmaların konuları, yöntemleri, verileri ve sonuçları bakımından değerlendirilmesi, bundan sonraki çalışmaların geleceği açısından önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, Balkan Türkleri içerisinde özel bir yere sahip olan Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerinin Türkiye'deki halk bilimi araştırmalarındaki yeri üzerinde konu, kapsam, yöntem ve sonuçlar bakımından durulacaktır. Makalede, 2013 yılına kadar yapılan çalışmalar esas alınacaktır. Kısıtlı sayıdaki çalışmanın mevcut durumunu söz konusu açılardan ele alacak olan çalışma, çalışmaların geleceğine yönelik önerilerde de bulunacaktır.

Türkiye’deki Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerine yönelik çalışmalar, temelde iki ana başlık altında ele alınacaktır. Bu başlıklardan ilki “Halk Edebiyatı”, ikincisi ise “Halk Bilimi”dir. Bu çalışma, sınırlı sayıdaki çalışma üzerine inşa edilmiştir. Pek çok çalışmanın künyesine, makale metni içerisinde yer aldıkları için ayrıca “Kaynakça”da yer verilmemiştir. Çalışmaların önemli bir kısmı, Kosovalı araştırmacıların Türkiye’de yayımlanan makale, bildiri ve kitaplarından oluşmaktadır. Kosova Türkü araştırmacıların Türkiye’de sundukları bildirimleri, yayımlattıkları makale ve kitapları, bu çalışmada, bir kısmı Balkan kökenli olan Türkiyeli araştırmacıların yaptıkları çalışmalarla birlikte ele alınacaktır. Türkiye’deki Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerine yönelik çalışmaların tamamı üzerine inşa edilecek bir çalışma, belli bir temaya odaklanılmadığı için, bir makale kapsamını aşacaktır. Bu nedenle, çalışmaların geneli hakkında fikir verebilecek belli sayıdaki çalışma ile yetinilmiştir. Çok daha geniş kapsamlı ve derinlikli çalışmalar, konuya ilgi duyan genç akademisyenlerin kaleme alacakları lisansüstü tezleri beklemektedir.

A. Halk Edebiyatı

1. Anonim Halk Edebiyatı

1.1. Atasözü ve Deyimler

Şefket Plana, “Kosova Türk Atasözleri ve Deyimleri”, *Türk Kültürü*, XXI/238 (Şubat 1983), (36-40), s. 100-104.

Şefket Plana, “Kosova Türk Atasözleri ve Deyimleri”, *Türk Kültürü*, XXI/245 (Eylül 1983), (49-62), s. 609-622.

İrfan Morina, “Mamuşa Atasözleri ve Deyimleri”, *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1985.

Mahmut İslâmoğlu, “Kıbrıs Türk Atasözlerinin Kerkük ve Kosova’daki Varyantları”, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1987.

İrfan Morina, “Çağdaş Yugoslavya Türk Hikâyelerinde Deyimler”, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1987.

İskender Muzbeg Şefikoğlu, “Yugoslavya’nın Prizren Kentinde Kullanılan Deyimlerimize Genel Bakış”, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1987.

Hamdi Hasan, “Yugoslavya Türk Atasözlerinin Konu Dil ve Üslup Özellikleri”, *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri II. Cilt Halk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s. 107-112.

Bildiride, Yugoslavya Türk atasözlerinin konu ve dil özellikleri hakkında kısaca bilgi verildikten sonra Türk atasözlerinin başka milletlere orijinal şekilde ve tercüme halinde geçtiğinden söz edilmiştir. Çalışmanın sonunda Yugoslavya Türk atasözlerinden bazılarının Türkiye Türkçesi, Makedonca ve Arnavutça paralellere de yer verilmiştir.

Hamdi Hasan, *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Türkiye'deki Kosova Türklerinin sözlü kültürlerine yönelik çalışmalara da kaynaklık eden bu kitap, Makedonya ve Kosova Türkleri tarafından kullanılan atasözü ve deyimlere toplu halde yer vermesi bakımından önemlidir. Kitabın ortaya koyduğu örnekler, bir yandan Makedonya ve Kosova Türklerinin kullandığı atasözlerinin Türkiye ve diğer ülkelerde yaşayan Türk boylarının atasözü ve deyimleriyle karşılaştırılmasına, diğer yandan da Makedonya ve Kosova Türklerinin ağız özelliklerinin tespitine imkân vermiştir. Kitapta yer alan atasözü ve deyim örnekleri, Makedonya ve Kosova Türklerinin hayat ve olaylar karşısındaki tutumlarını, geleneksel dünya görüşlerini gözler önüne sermesi bakımından da ayrıca önem taşımaktadır.

Mehmet Yardımcı'nın 28-30 Ocak 2005 tarihlerinde Münih'te düzenlenen *I. Uluslararası Batı Trakya Türkleri Araştırmaları Kongresi*'nde sunduğu "Batı Trakya Türkleri Halk Edebiyatı ve Türk Dünyası Folkloruna Mukayeseli Bir Bakış" başlıklı bildirisinde Batı Trakya Türklerine özgü atasözlerinin Türk Dünyası'ndaki paralelleri hakkında bilgi verilirken Kosova Türklerindeki paralelleri de zikredilmiştir. Yardımcı, Kosova Türklerine ait atasözü örneklerini Hamdi Hasan'ın *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler* (Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997) adlı çalışmasından almıştır. Yardımcı, Türk boylarının folklorlarındaki paralelliklerden söz ederken tekerleme ve efsaneler üzerinde de durmuş, Kosova Türklerinin tekerlemeleri ile efsanelerine de örnekler vermiştir.

Erdoğan Boz'un kaleme aldığı "Makedonya ve Kosova Türk Atasözleri ve Deyimlerinde Ünlü Olayları" (*Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 2003, s. 1-12) başlıklı makale, amacı Kosova ve Makedonya Türk atasözü ve deyimlerindeki ünlü olaylarını incelemek olsa da, Hamdi Hasan'ın Türk Dil Kurumu'nca yayımlanan 1997 tarihli *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler* adlı kitabındaki atasözü ve deyimlere odaklanmış olması bakımından dikkat çekicidir.

1.2. Halk Hikâyeleri

Kosova Türkleri sözlü kültürü üzerine yaptığı çalışmalarla dikkati çeken Gonca Kuzay Demir tarafından kaleme alınan 2012 tarihli “Kosova’da Tahir ile Zühre Anlatılarının Türü Üzerine” (*Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, Kış 2012, s. 463-475) başlıklı makale, Tahir ile Zühre adlı hikâyenin Kosova’dan derlenen iki varyantı üzerinden tür sorununa odaklanmıştır. Araştırmacı, her iki anlatının da şekil, yapı ve kısmen içerik özellikleri bakımından halk hikâyeleriyle örtüşüğünü, işlev özelliklerini bütünüyle yitirdiklerini, bağlam özellikleri bakımından masal ve efsane gibi belli bir anlatıcı bağlı olmayan anlatımlara yaklaştığını tespit ederek türler arası geçiş aşamasında oldukları sonucuna ulaşmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan her iki varyant da sözlü kaynaklardan (Agim Fişar ve Fikriye Luma) derlenmiştir.

1.3. Efsane ve Menkıbeler

Şevket Plana’nın 1986 tarihli *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi*’nde sunduğu “Kosova ve Makedonya Efsanelerinde Önemli Folklor Motifleri” (*III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, II. Cilt *Halk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986, s. 331-340) başlıklı bildiriye Kosova’da bulunan Sarı Saltuk Türbeleri, Sultan Murad ve Gazi Mestan Türbeleri, İshak Baba Türbesi, Gül Baba Türbesi, Halveti, Rufai, Hoşkadın Türbesi gibi türbeler üzerinde de durularak bu türbeler etrafında oluşan efsane ve menkıbelerde yer alan bazı önemli folklor motifleri (kesikbaş, sağaltma, türbeye konulan suyla abdest alma vd.) tespit edilmiştir.

Saim Sakaoğlu, “Balkan Ülkeleri Halk Anlatmalarında Dini İnanışların Efsaneye Yansıması”, *11th International Symposium for Balkan Folklore*, 7-8 Temmuz 1991 Ohri (Ayrıca bk. Saim Sakaoğlu, *Efsane Araştırmaları*, 2. b., Kömen Yayınları, Konya, 2009, s. 215-220).

Bildiride, Prizren şehrindeki Gazi Ahmet Paşa Camii ve Hamamı ile ilgili efsaneye de yer verilerek dini inanışların yansımaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Saim Sakaoğlu, “Balkan Türklerinin Halk Anlatmalarında Anadolu Anlatmalarının İzleri”, *Balkan Türkleri Sempozyumu* (7 Haziran 1991), Tebliğler, Kayseri, 1992.

Mehmet Yardımcı tarafından kaleme alınan “Kıbrıs ve Balkan Türkleri Efsanelerinin Anadolu Efsaneleriyle Mukayesesi” (*III. Kıbrıs ve Balkan Türk Edebiyatları Sempozyumu*, 29 Eylül-4 Ekim 1999, Köstence/Romanya) başlıklı bildiriye Kıbrıs ve Balkan Türkleri efsaneleri Anadolu efsaneleriyle karşılaştırılırken Kosova Türklerine ait Kesik Baş

anlatılarından da söz edilmiştir. Yardımcı, Prizren'deki Kesik Baş Türbesi ile içinde yatan Ömer Baba'dan söz ederken Şevket Plana'nın *Kosova ve Makedonya Efsaneleri* adlı çalışmasından yararlanmışır.

Gonca Kuzay Demir'in 2011 yılında *Turkish Studies*'te yayımlattığı "Kosova'da Anlatılan Kesik Baş Efsaneleri" (Volume 6/4, Fall 2011, p. 77-86) başlıklı makale, Kesik Baş efsanelerinin Kosova Türkleri arasındaki anlatmalarını ele almıştır. İncelemede, Kesik Baş efsaneleri şekil, yapı, içerik, işlev ve bağlam özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve Kesik Baş efsanelerinin Kosova bölgesinde daha çok işlev özelliklerinin önemli olduğu, bu anlatmaların konu ettikleri kişi ve mekânları kutsallaştırma işlevinin çok güçlü olduğu ve konu ettikleri kişilerin mezar ve türbelerinin ziyaret edilmesinde önemli bir etken olduğu tespit edilmiştir. Çalışmadaki veriler, Kosova Türkü olan araştırmacılar tarafından kaleme alınan yazılı kaynaklardan elde edilmiştir.

Kosova Türkleri kültürü üzerine yaptığı çalışmaları ile tanınan Altay Suroy Recepoğlu'nun Kosova Türk kültürü ile ilgili bazı makale ve bildirimleri, Türkiye'de kitaplaştırılarak 2001 yılında *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek* adıyla yayımlanmıştır (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001). Recepoğlu'nun çeşitli dergilerde yazdığı makaleleri ile yine çeşitli sempozyumlarda sunduğu bildirimlerine yer veren bu kitapta yer alan "Kosova'da Sarı Saltık Makamları"¹, "Kosova Efsaneleri Karabaş Baba"², Kesikbaş Türbeleri"³, "Prizren'de Ömer Baba-Lez Baba Türbesi"⁴, "Prizren'de Cafer Baba Türbesi"⁵, "Gülbaba"⁶ başlıklı yazılar, bir yandan Türk tasavvuf geleneği, diğer yandan da efsane ve menkıbe gelenekleri ile ilgilidir.

2. Halk Şiiri (Anonim Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri)

Gonca Kuzay Demir tarafından 2013'te Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanan "Kosova Türk Halk Şiiri" konulu doktora tezinde⁷, Kosova Türk halk şiiri üzerine yapılan çalışmalarla ilgili bilgiler verildikten sonra Kosova Türklerinin halk şiiri "anonim halk şiiri" (türkü,

¹ Altay Suroy Recepoğlu, *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 215-238.

² A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 239-244.

³ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 245-247.

⁴ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 248-249.

⁵ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 250-252.

⁶ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 253.

⁷ Gonca Kuzay Demir, *Kosova Türk Halk Şiiri (İnceleme-Metinler)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2013.

ağıt, ninni, mani), “âşık şiiri” (âşıklık geleneği ve temsilcileri, içerik, şekil, yapı ve işlev) ve “dini-tasavvufi halk şiiri” (bağlamları, içerikleri, şekil ve yapıları ve işlevleri bakımından Kosova Türkleri dini-tasavvufi halk şiiri) başlıkları altında kapsamlı bir şekilde ele alınmış, halk şiiri örneklerine yer verilmiştir. Çalışma, yazılı kaynakların yanı sıra, sözlü kaynaklardan (54 sözlü kaynak) da yararlanılarak kaleme alınmıştır.

2.1. Türkü-Mani

Mücait Asım, “Prizren Civarında Mamuşa Köyünde Düğün Türküleri”, *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri 2. Cilt Halk Edebiyatı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1976, s. 1-10.

Tacida Hafız, “Prizren’de Türk Halk Türküleri ve Kaynakları”, *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1976*, Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1977, s. 113-140.

Makalede, Prizren’deki Türk halk türkülerinin kaynakları “Türkiye’de Meydana Gelen Türk Halk Türküleri”, “Rumeli’de Meydana Gelen Türk Halk Türküleri”, “Türkiye ve Rumeli’de Meydana Gelen ve Prizren’de Değişmeye Uğrayan Türk Halk Türküleri” ve “Prizren’de Meydana Gelen Türk Halk Türküleri” (“Savaş veya Askerlik Prizren Türk Halk Türküleri”, “Mahalli Prizren Türk Halk Türküleri”) başlıkları altında tespit edilip yorumlanmıştır. Araştırmacı, Prizren Türk halk türkülerinin büyük bir kısmının Prizren menşeli olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ethem Baymak, “Prizren’de Söylenen Mâni ve Türkülerde Uyum”, *IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1989.

Altay Suroy Recepoğlu, “Prizren Martifallarında En Çok İşlenen Konular”, *V. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri ve Sevgi Yılı Kongresi*, Eskişehir, 14-16 Şubat 1991.

Mehmet Yardımcı, “Anadolu-Kıbrıs ve Balkan Türkleri’nde Ortak Maniler”, *İkinci Uluslararası Kıbrıs ve Balkanlar Türk Edebiyatları Sempozyumu*, (haz. Feyyaz Sağlam), Okullar Yayınevi, İzmir, 1999.

Anadolu ve Balkanlarda Halk Çalgıları, Halk Oyunları, Geleneksel Giyim Kuşam ve Halk Müziği, Müze ve Arşivi Oluşturulması, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 2004.

Kosova Türk halk şiiri için kaynak teşkil eden bir diğer çalışma, Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü Öğretim elemanları tarafından hazırlanmıştır. “Anadolu ve Balkanlarda Halk Çalgıları, Halk Oyunları, Geleneksel Giyim Kuşam ve Halk Müziği, Müze ve Arşivi Oluşturulması” adlı proje kapsamında, Cengiz Aydın

yürütücülüğündeki öğretim elemanları, Balkanlardaki pek çok ülkenin yanı sıra, Kosova'da da derlemeler yapmıştır. Bu alan araştırması, 2004 yılında iki cilt halinde yayınlanmıştır. Bu çalışmanın birinci cildinde yer alan "I. Kosova Alan Araştırması" başlıklı bölümde, derleme sürecine dair bilgiler verilmiş ve "Notalar" başlıklı bölümde ise, Balkan ülkelerinden derlenen türküler, notaları ile birlikte, kaydedilmiştir. Bu bölümde "Bahçe Bahçe Gezdim", "Gostivar Türküsü", "Hasanımın Kahvesi", "Keşanlı Ali", "Ne Olursan Ol", "Oğlan Oğlan", "Pişman Olmuş Evlenenler", "Ramizem", "Tahir ile Zühre", "Tayyare", "Uymuşsun Yalanlara", "Vardar Ovası", "Yağmur Bozdu Havayı", "Mavi Yelek" ve "Safiyem" adlı on beş türküye yer verilmiştir.)

Ertuğrul Karakuş'un "Anadolu ve Balkan Manilerine Gösterge Bilimi Açısından Bir Bakış"⁸ adlı makalesinde, Kosova'dan derlenen 3 mani örneği de "suyun berraklığı", "dağ" ve "mendil" göstergeleri bağlamında ele alınmıştır. Karakuş, söz konusu manileri, Cevahir Hallaç'ın "Pristine Manileri" (*Sesler*, 53, 1971, s. 101-103) ile Emil Katon'un "Mamuşa Köyü Manileri" (*Sesler*, 102, 1976, s. 125-128) başlıklı makalelerinden almıştır.

Kosova Türklerinin halk şiiri geleneği üzerine doktora tezi de hazırlayan Gonca Kuzay Demir, "Kosova Türkülerinin İşlevleri"⁹ adlı makalesinde Kosova türkülerinin "rahatlama", "duygu, fikir ve hareket birliği oluşturma", "bilgi verme-eğitim", "eğlendirme" ve "eleştirme" işlevlerini örnek metinler eşliğinde ele almıştır.

Gonca Kuzay Demir, "Kosova Türküleri Üzerine Bir İnceleme", *Türk Kültüründe Türkü Sempozyumu*, 22-25 Ekim 2011, Sivas.

Fikret Soysal, *Tarihi Olaylar Işığında Rumeli Türküleri*, Diyarbakır 2012.

E-kitap olarak hazırlanan çalışmada Rumeli türküleri, bu türkülere kaynaklık eden tarihi olaylar ve kişiler esasında ele alınmıştır. Bu bağlamda Nimetullah Hafız'ın eserlerinden (*Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinleri*, Pristine 1985, vd.) de yararlanmıştır.

⁸ Ertuğrul Karakuş, "Anadolu ve Balkan Manilerine Gösterge Bilimi Açısından Bir Bakış", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, Kış 2012, s. 425-439.

⁹ Gonca Kuzay Demir, "Kosova Türkülerinin İşlevleri", *Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı*, (Ed. Alimcan İnyet-Zeki Kaymaz), Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2012, s. 263-273.

2.2. Bilmecce-Tekerleme

Mahmut İslâmoğlu, “Kerkük-Kıbrıs-Kosova’dan Bilmecce ve Tekerlemeler”, *VI. Uluslararası Ahmet Yesevi ve Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Lefkoşa, 7-10 Mayıs 1993.

2.3. Âşık Şiiri

Nimetullah Hafız, “Yugoslavya’da Bulunmuş Bir Çanakale Savaşı Destanı”, *Türk Kültürü*, 150-151-152, Nisan-Mayıs-Haziran 1975, s. 229-238 (37-46).

Makalede, Konya’nın Koçhisar kazasının Solakuşak köyünden İbrahimioğlu Ömer’in Prizren şehrindeki “Tarihi Anıtları Koruma Derneği”nde bulunan bir defterdeki “Saddülbahir’de Sağ Cenahta Birinci Fırkanın Şehitler Sırtı Destanı” adlı 65 dörtlük bir destanın metnine yer verilmiştir.

Nimetullah Hafız, “Yugoslavya’da Türk Destanları”, *Uluslararası Folklor ve Halk Edebiyatı Semineri Bildirileri*, 27-29 Ekim 1975 Konya, Konya Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1976, s. 55-59.

Bildiride eski Yugoslavya bünyesinde yaşayan Türklerin destanları hakkında Âşık Ferki, Âşık Nazmi, Âşık Mevzuni, Âşık Mur’ati, Âşık Fikri, Âşık Fakiri, Âşık Fezai, Âşık Mustafa ve Âşık Kedahi gibi âşıklarla onların yazma eserlerde yer alan destan türündeki eserlerinden yola çıkılarak bilgi verilmiştir.

Şefqet Plana, “Kosova Savaşı (1389) Destanlarında Sultan Murat Hüdavendigarın Kişiliği”, *IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1989.

Şefqet Plana, “Yugoslavya’da Türk Destanlarında İşlenen Konular”, *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana, 20-25 Kasım 1991.

Tacide Hafız, “Yugoslavya’da Karacaoğlan”, *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana, 20-25 Kasım 1991.

Altay Suroy Recepoğlu, “Yugoslavya Ders Kitaplarında Karacaoğlan”, *I. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu*, Adana, 20-25 Kasım 1991.

Bildiride, liselerin birinci sınıflarında okutulan “Türk Edebiyatı” derslerinde Karacaoğlan’dan genişçe söz edildiğinden ve “Örneklerle Edebiyat” adıyla yayımlanan ders kitabında ise Karacaoğlan’a beş sayfa ayrıldığından söz edilmiştir. Bildiriden Çukurovalı Karacaoğlan’ın

Yugoslavya'da yaşayan Türkler arasında son derece yaygın bir şekilde tanındığı anlaşılmaktadır.

Nimetullah Hafız, “Yugoslavya’da Âşıklar Geleneği”, *VI. Uluslararası Ahmet Yesevi ve Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Lefkoşa, 7-10 Mayıs 1993.

Nimetullah Hafız, “Eski Yugoslavya Bölgelerinde Âşık Edebiyatı Yaratıcılığı”, *İpek Yolu Uluslararası Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1995, s. 227-232.

1-7 Temmuz 1993 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen sempozyumda sunulan bildiri Eski Yugoslavya bölgelerindeki âşık edebiyatı yaratıcılığı hakkında ilahi, nefes, mani, muamma, destan, koşma, türkü ve semai türleri üzerinden bilgi verilmiştir.

Erman Artun, “Prizrenli Âşık Ferki’nin Destanları”, *3. Uluslararası Kıbrıs – Balkanlar-Avrupa Türk Edebiyatları Sempozyumu*, Köstence / Romanya, 2000.

Doğan Kaya, “Kosova Türklerinin Manzum Ürünlerinde Mısra Başı ve Kelime Başı Kafiye”, *II. Uluslararası Balkan Türkoloji Sempozyumu Bildirileri*, Mostar, 03-06 Eylül 2002, s. 547-554.

Artun, Erman, “Balkanlarda Destan Söyleme Geleneği ve Prizrenli Âşık Ferki’nin Destanları”, *Journal of Turkish Studies*, V. 1, Published at The Department of Near Eastern Language and Literature, Harvard University, 2003.

2.4. Tekke Edebiyatı / Tekke Şiiri

Nimetullah Hafız, “Yugoslavya’da Yunus Emre”, *IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1989.

İrfan Morina, “Yunus Emre’nin Kosova’da Türkçe, Arnavutça ve Sırpça İlahileri”, *IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı ve Yunus Emre Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1989.

Hasan Fehmi Kumanlıoğlu, *Prizren’li Hacı Ömer Lütfi Divanı Seçmeler I*, Akyol Neşriyat ve Matbaacılık, İzmir, 1980.

Kosova’da hem divan şiiri hem de dinî-tasavvufî halk şiiri açısından önemli bir şahsiyet olan Hacı Ömer Lütfi, kaynaklarda divan şairi olarak yer almaktadır. Fakat Melami tarikatına mensup olan şairin, şiirlerinin bir kısmı dinî-tasavvufî halk şiiri açısından ele alınabilir. Eserde Hacı Ömer Lütfi’nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, şiirlerinden örnekler yer almaktadır. Eserin sonunda bir de sözlük bulunmaktadır. Hacı Ömer Lütfi hakkında yapılmış bir diğer çalışma Hasan Fehmi Kumanlıoğlu’na aittir. 1980 yılında yayımlanan “Prizren’li Hacı Ömer Lütfi Divanı Seçmeler I”

adlı eserde; Hacı Ömer Lütfi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi ve şiirlerinden örnekler bulunmaktadır. Kitabın sonunda bir sözlük yer almaktadır.

Altay Suroy Recepoğlu'nun çeşitli dergilerde yazdığı makaleleri ile yine çeşitli sempozyumlarda sunduğu bildirimlerine yer veren *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek* adlı kitapta yer alan "Prizren'de Şairlik Geleneği"¹⁰, "Yugoslavya Ders Kitaplarında Karacaoğlan"¹¹, "Çağdaş Türk Edebiyatında Kullanılmayan, Prizren Türk Ağzında Yaşayan, Yunus Emre'nin Kullandığı Kimi Sözcükler"¹², "Prizren'de Yunus'a Saygı"¹³, "Bizde de Vardır Yunus Emre"¹⁴, "400 Yıllık Bar Türküleri"¹⁵, "Prizren Martifallarında En Çok İşlenen Konular"¹⁶ başlıklı yazılar, Kosova Türklerinin anonim halk şiiri, âşık şiiri ve tekke şiiri gelenekleri üzerine yoğunlaşmıştır. Araştırmacının "Çevren" gibi önde gelen dergilerde yayımlattığı bu makaleleri ile çeşitli sempozyumlarda sunduğu bildirimleri, Türkiyeli araştırmacı ve okuyucuların Kosova Türk halk şiiriyle ilgili bilgilerinin gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Ali Duran Gülçiçek, "Anadolu ve Balkanlardaki Alevi Bektâşi Dergâhları", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, XVI, Ankara 2000, s. 202-217.

Mustafa Kara, "Balkanlar'da Türk Tasavvuf Edebiyatı'na Genel Bakış", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10 (2), 2001.

Adil Seyman tarafından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı İslam Mezhepleri Tarihi Bilim Dalı'nda hazırlanan 2006 tarihli *Balkanlar'da Alevi Bektaşilik*¹⁷ adlı yüksek lisans tezinin ikinci bölümünde günümüz Balkan ülkelerinden Arnavutluk, Bulgaristan, Kosova-Makedonya ve Romanya-Macaristan ile Bosna-Hersek'teki Alevi Bektaşî zümrelerin genel yapısı ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Balkanlardaki Alevi-Bektaşîlerin temel inanç, ibadet ve erkânları üzerinde durulmuştur. Söz konusu çalışma, Alevi ve Bektaşî inancının Balkanlardaki, özellikle de Kosova-Makedonya'daki mevcut

¹⁰ A. S. Recepoğlu, *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek*, s. 1-8.

¹¹ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 95-102.

¹² A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 103-112.

¹³ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 113-118.

¹⁴ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 119-128.

¹⁵ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 183-196.

¹⁶ A. S. Recepoğlu, *age.*, s. 202-210.

¹⁷ Adil Seyman, *Balkanlar'da Alevi Bektaşilik*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.

yapısını ve durumunu ana hatlarıyla ele alması bakımından dikkat çekicidir. Çalışmanın verdiği bilgiler, Alevi-Bektaşî inancının, başta Kosova Türkleri olmak üzere, Balkan Türklerinin sözlü kültürlerinin oluşum ve gelişimindeki etkilerini tespit etmek açısından da önem arz etmektedir. Çalışmada Kosova'daki Bektaşî Tekkeleri'nin isimlerine de yer verilmiştir: Prizren'de Hacı Adem Vechi Baba Tekkesi (Prizren), İpek Bektâşî Tekkesi (İpek), Şemseddin Baba Tekkesi (Yakova) ve Şeyh Hafız Baba Tekkesi (Yakova).

Coşkun Kökel, “Sarı Saltık ve Balkanlarda Alevi Bektaşî Kültürü”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 43, Ankara, 2007.

Raif Vırmiça, *Kosova Tekkeleri, Türbeleri ve Kitabeli Mezar Taşları*, Sufi Kitap, İstanbul, 2010.

Kosova Türk halk şiiri ile ilgili bir diğer kaynak, Raif Vırmiça'nın 2010 yılında yayımladığı “Kosova Tekkeleri, Türbeleri ve Kitabeli Mezar Taşları” adlı çalışmadır. Kosova tekkeleri hakkında ayrıntılı bilgi içeren bu çalışmada, Kosova'da etkili olan tarikatlar hakkında bilgi edinmek mümkündür. Son dönemde yayımlanmış olması bakımından değerli olan bu çalışma, ayrıca Kosova'nın mutasavvıf halk şairlerini tanıtmaya bakımdan da büyük önem taşımaktadır.

Nedim Bakırcı ile Hüseyin Kürşat Türkan, “Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi”¹⁸ başlıklı makalelerinde, Kosova'da bulunan Bektaşî (Prizren, Pec, Yakova), Mevlevî (İpek Mevlevihanesi), Halvetî (Prizren, Rahovça, Yakova, Deçan, Lukinje, Yumnik, Topanica) tekkeleri ve Mevlevihaneleri üzerinde durmuşlardır.

B. Halk Bilimi

1. Geçiş Dönemleri

Nimetullah Hafız, “Prizren'de Düğün Adetleri”, *Türk Halk Edebiyatı ve Folklorunda Yeni Görüşler I*, (haz. Feyzi Halıcı), Konya Kültür ve Turizm Derneği Yayınları, Ankara, 1985, s. 77-81.

Bildiride Prizren'deki düğün adetleri “kız arama”, “nişan”, “duma (kına) gecesi”, “evlenme”, “gelin baktırma”, “baklava gecesi”, hafta başı” ve “iki hafta başı” başlıkları altında anlatılmıştır.

Altay Suroy Recepoğlu'nun çeşitli dergilerde yazdığı makaleleri ile yine çeşitli sempozyumlarda sunduğu bildirilerine yer veren *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek* (Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001)

¹⁸ Nedim Bakırcı ve Hüseyin Kürşat Türkan, “Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar'daki Rolü ve Önemi”, *Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2013, s. 145-160.

adlı kitapta yer alan ve çeşitli dergilerden birkaç kez (1986/Prizren, 1992/Antakya) yayımlanan “Prizren’de Türk Halkının Doğum Göreneklere ve Gelenekleri” adlı makale, Türkiyeli araştırmacıların Kosova Türklerinin geçiş dönemlerine, doğumla ilgili inanış ve uygulamalar özelinde dikkatlerini çeken çalışmaların başında gelmiştir.

Nimetullah Hafız, “Kosova’da Sünnet Adetleri”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt Gelenek, Görenek ve İnançlar*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, Ankara, 1987, s. 173-178.

Bildiride Kosova’daki sünnet adetleri sünnet çağı, sünnet düğünü hazırlıkları, sünnet düğünü ve sünnet düğünü sonrası aşamaları esas alınarak anlatılmıştır.

Nimetullah Hafız, “Kosova’da Türk Düğün Oyunları”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence Sektörün Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 184-191.

Çiğdem Ülker tarafından kaleme alınan “Üsküp’te Düğün Adetleri”¹⁹ başlıklı yazıda Üsküp’te yaşayan Türklerin düşün adetleri hakkında “çeyiz sergilenmesi”, “hoca nikâhi ve çeyizin alınması”, “koçalki ve düğün”, “düğün”, “akşamlık”, “dernek” ve “ilk Cuma” başlıkları altında kısa kısa bilgiler verilmiştir. Yazıda hangi sözlü ve yazılı kaynaklardan yararlanıldığıyla ilgili bilgi yer almamaktadır.

Sema Kahraman Vurucu, “Üsküp Yöresi Düğün Görevlileri”, *Folklor Halkbilim Dergisi*, 6 (65), 2007, s.10-16.

Erol Eroğlu tarafından Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde 2008 yılında hazırlanan *Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*²⁰ adlı doktora tezinde Kosova, Prizren ve sosyal normlar hakkında bilgi verildikten sonra Prizren Türklerindeki geçiş dönemleri “doğum” (doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası), “evlenme” (evlenme biçimleri, evlilik çağı-evlilik yaşı, evlilik aşamaları, düğün), “ölüm” (ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası) başlıkları altında ele alınmıştır. Çalışmada yer alan veriler, büyük oranda sözlü kaynaklardan derlenmiştir.

Yavuz Köktan’ın Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde 2008 yılında hazırladığı *Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş*

¹⁹ Çiğdem Ülker, “Üsküp’te Düğün Adetleri”, *Milli Folklor*, S. 27, Güz 1995, s. 73-74.

²⁰ Erol Eroğlu, *Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2008.

Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm) adlı doktora tezi, Kosova'nın Gilan bölgesinde yaşayan Türklerin geçiş dönemlerini doğum, evlenme ve ölüm etrafında gelişen inanış ve uygulamalar esasında ele alıp incelemiştir. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen veriler üzerine kurulan çalışmada 30 kadar sözlü kaynağa başvurulmuştur. Söz konusu çalışma, Gilan bölgesinde yaşayan Türklerin doğum, evlenme ve ölümlerle ilgili inanış ve uygulamalarını geçmiş ve günümüz bağlamında ele almış olması bakımından ayrıca önemlidir. Yavuz Köktan, çalışmasının sonuç kısmında, Gilan'da yaşayan Türklerin geçmişlerine ve geleneklerine ne kadar önem verdiklerini, Kosova Türk kültürü ile Anadolu Türk kültürünün tek kaynaktan beslendiğini şu cümlelerle ifade etmiştir:

“Yaptığımız araştırma ve incelemeler Gilan'da yaşayan Türklerin; tarihlerine ve kültürlerine oldukça önem verdiklerini, millî benlik ve varlıklarını baskı altında geçen zamanlara rağmen unutmadıklarını ortaya koymaktadır. Kosova Türklerinin örf ve âdetlerine bu kadar önem vermeleri ve günümüze kadar yaşatmalarının birçok sebebi olmakla birlikte, bunda halkın öz benliğini unutmak istememesinin, millî bilince ulaşma arzusunun da büyük payı vardır. Ayrıca; Türk gelenek ve inançlarına karşı yapılan baskılar sonucu halk arasında bir dayanışma oluşmuş, halkın geleneklerine bağlılığı daha da artmıştır.

Aralarındaki coğrafi uzaklığa rağmen, Anadolu ve Kosova gelenek ve inanışları arasındaki büyük benzerlik, bu iki toplumun aynı kültürel kaynaklardan beslenen tek bir millet olduğunun açık göstergesidir. Nüfus olarak azalsa da Kosova genelinde Türk varlığı inkâr edilemez bir gerçektir.”²¹

Gonca Kuzay Demir, “Kosova Türklerinin Ölüm Öncesi İnanma ve Uygulamaları”, *II. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi*, 19-25 Nisan 2010, Çeşme-İzmir.

Ergin Jable'nin Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığı 2010 tarihli *Kosova Türk Ağzıları İnceleme-Metin-Sözlük* (Sakarya 2010) adlı doktora tezi, ağızlardan yapılan derlemelere de yer vermiştir. Bu derlemeler, Kosova Türklerinin sosyal hayatı ve gelenekleri (evlenme gelenekleri vd.) hakkında da bilgiler içermesi bakımından önemlidir.

²¹ Yavuz Köktan, *Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2008, s. 271-272.

2. Ritüeller, Bayramlar, Mevsimlik Uygulamalar

Necip Fazıl Duru'nun "Kosova Türklerinin Baharı Karşılama Ritüelleri" (*Milli Folklor*, 89, 2011, s. 276-281) başlıklı makalesi, Kosova Türklerinin baharı karşılama ritüellerinin su ve ateş kültü üzerine inşa edildiğini tespit ettikten sonra, baharı karşılama ritüellerinin (Nevruz, Hıdırellez, Nakıs Salı, vd.) artık geçmişte kaldığını, günümüzde önem ve işlevlerini büyük oranda yitirdiğini gözler önüne koymuştur. Çalışmada yer alan veriler, sözlü ve yazılı kaymalardan elde edilmiştir.

Nimetullah Hafız, "Kosova'da Hıdırellez Adetleri", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, C. 4, Ankara, 1982, s. 237-242.

3. Halk İnançları

Tacida Hafız, "Kosova'da Yağmur Duaları", *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi*, C. 4, Ankara, 1982, s. 243-246.

Altay Suroy Recepoğlu'nun çeşitli dergilerde yazdığı makaleleri ile yine çeşitli sempozyumlarda sunduğu bildirimlerine yer veren *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek* adlı kitapta yer alan "Prizren'de Suya Karşı Saygı ve İnançlar"²² başlıklı makale, ilk olarak 1990'da Prizren'de "Esin" dergisinde yayımlanmış olup, doğrudan Kosova Türklerinin geleneksel dünya görüşleriyle ilgilidir. Söz konusu makale, Prizren'de yaşayan Türklerin suyla ilgili inanış ve uygulamalarının Türkiye Türkleri ile diğer bölgelerde yaşayan Türk boylarının suyla ilgili inanış ve uygulamalarıyla benzer olduğunu göstermesi bakımından ayrıca önemlidir.

Nuran Malta tarafından 2005 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırlanan *Kosova-Mamuşa Köyü Folkloru*²³ başlıklı yüksek lisans tezinde, Mamuşa köyünün töreleri, adetleri, inanışları, geleneksel el sanatları hakkında bilgiler yer almıştır. Çalışma, alan araştırmasına dayalıdır.

4. Mutfak Kültürü

S. Dilek Yalçın Çelik tarafından kaleme alınan "Ortak Kültürlerden Ortak Tatlar: Kosova Mutfağı"²⁴ başlıklı makalede Kosova mutfağının genel özellikleri hakkında bilgi verildikten sonra bu mutfağı oluşturan çorba, yemek, tatlı, salata, turşu, meyve ve kuruyemişler "çorbalar" (paça), "sebze yemekleri" (müseka, sogan dolması, lana dolması, asma yaprakle yalancı

²² A. S. Recepoğlu, *Kosova'da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek*, s. 87-94.

²³ Nuran Malta, *Kosova-Mamuşa Köyü Folkloru*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.

²⁴ S. Dilek Yalçın, "Ortak Kültürlerden Ortak Tatlar: Kosova Mutfağı", *Milli Folklor*, S. 89, Bahar 2011, s. 282-295.

sarma, buriyan, rasul et, tava, kapama), “hamurişi yemekler” (spanakli pite, manti, kolomoç pogaçanın arci, lokom, yumurtali pitayka, haşlama, fuliya, tiganitsa, yufkali sebze), “et yemekleri” (paşa çüftesi, sogan çüftesi, sarımsakli çüfte, kima çebabı, ototma, şirda, üçti şotka), “tatlılar” (kaymakçına tatlisi, tespişte tatlisi), “meyve ve kuruyemişler” ve “salata-turşular” (ayvar) başlıkları tanıtılıp hazırlanışları hakkında bilgi verilmiştir. Kosova mutfağı ile ilgili bilgiler, sözlü kaynaklardan elde edilen verilere esaslanmaktadır.

5. Ad Bilimi

İrfan Morina, “Prizren’de Türkçe Soyadlarının Kökeni”, *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri II*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997, s. 129-150.

Bildiride, 86 Prizren Türkünün soyadlarının kökenleri, aile geçmişleri ve meslekler gibi faktörler göz önünde tutularak izah edilmiştir.

Altay Suroy Recepoğlu, “Kosova Türk Halk Edebiyatı Metinlerinde Yer Adları”, *III. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri*, Eskişehir, 7-9 Mayıs 1987.

Bildiride, Kosova Türk halk edebiyatı metinlerindeki yer adları (Edirne, Şam, Priştine, Serez, Mitroviça, Drama, Trabzon, Üsküp vd.), tekerleme, atasözü, martıfal (mani), ninni, destan ve türkü örneklerinden yola çıkılarak tespit edilmiştir.

SONUÇ

Yukarıda anılan ve bazıları kısaca tanıtılan kısıtlı sayıdaki çalışmadan da anlaşılacağı gibi, Türkiye’deki Kosova Türklerinin geleneksel kültürleriyle ilgili çalışmalar, Kosova Türklerinin atasözü ve deyimlerine, efsane ve menkıbelerine, halk hikâyelerine, bilmececelerine, tekerlemelerine, halk şiiri geleneklerine (anonim halk şiiri, âşık şiiri, tekke şiiri), geçiş dönemleriyle ilgili inanış ve uygulamalarına (doğum, evlenme ve ölüm), ritüellerine, mevsimlik uygulamalarına, halk inanışlarına, tasavvufi dünya görüşlerine, maddi kültürlerine (mutfak kültürü vd.) ve adlarına odaklanmıştır. Çalışmaların yoğunlaştığı konular, genellikle anonim halk edebiyatı ve halk şiiri ürünleridir. Bunları, geçiş dönemleriyle ilgili inanış ve uygulamalar izlemiştir.

Türkiye’deki Kosova Türklerinin sözlü kültürlerine yönelik ilk çalışmalar, girişte de ifade edildiği gibi, genellikle eski Yugoslavya bünyesinde yaşayan Türk kökenli araştırmacıların Türkiye’de yayımlanan makale, bildiri ve kitaplarından oluşmaktadır. Yukarıdaki yayın bilgileri, bu tespiti doğrular türdendir. Bu durumun nedenlerinin başında Yugoslavya ile

Türkiye ilişkilerindeki kısıtlılık ya da yetersizlik, çok milletli Yugoslavya'nın siyasal nedenlerden kaynaklanan dışa kapalı yapısı, Türkiyeli araştırmacıların başta Kosova Türkleri olmak üzere Balkan Türkleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları, bu bölgelerdeki Türk gruplarına siyasi engellerin de etkisiyle yeterince ilgi gösterememeleri, siyasi nedenlerden dolayı alan araştırmalarının yapılamaması gelmektedir. Halk bilimi araştırmalarının büyük oranda alan araştırmalarına dayalı olduğu gerçeği dikkate alındığında, geçmişte siyasi nedenlerle alan araştırmaları yapılamamasının Türkiye'deki Balkan Türklerinin geleneksel kültürlerine yönelik çalışmalar üzerindeki olumsuz etkisi çok daha iyi anlaşılacaktır.

Önce Sovyetler Birliği'nin, ardından da Yugoslavya'nın parçalanması ve özellikle de Kosova'nın bağımsızlığını kazanması ile birlikte, Türkiye'deki Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerine olan bilimsel ilgi artmaya başlamış, üniversiteler ve diğer kurumlar üzerinden kurulan ilişkiler sayesinde başta Sakarya ve Ege üniversiteleri olmak üzere, Türkiye'nin bazı üniversitelerinde konuyla ilgili lisansüstü çalışmalar yapılır hale gelmiştir. Bu noktaya gelinmesinde, Kosova ile Türkiye arasındaki ilişkilerin hızlı bir şekilde gelişmesi, Kosova Türklerinin yaşadığı bölgelere ulaşımın daha mümkün hale gelmesi, Kosova'daki bazı üniversiteler ile Türkiye'deki bazı üniversiteler arasında akademik işbirliğini başlatılması ve buna bağlı olarak da öğrenci ve öğretim elemanı değişiminin mümkün hale gelmesi, etkili olmuştur.

Bütün bu gelişmeler, Türkiye'deki halk bilimcilerin başvurdukları halk bilimi kuramları ile yöntemlerinin, Kosova Türklerinin geleneksel kültürleri üzerine yapılan çalışmalarda da çok daha derinlikli bir şekilde kullanılacağı umudunu doğurmaktadır. İlk dönem çalışmalarına bakıldığında, Kosova Türkü araştırmacıların Türkiye'de sundukları bildiri ve yayımlattıkları makale ve kitaplarında, dönemin şartları gereği daha çok Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerini Türkiye Türklerine tanıtmayı amaçladıkları görülmektedir. Yapılan çalışmaların, Türk kimliğinin ifadesi ile yaşatılmasında da önemli bir rolünün olduğunu belirtmek gerekir. Başta Altay Suroy Recepoğlu olmak üzere, bazı araştırmacıların konuları, diğer Balkan milletleri ile Türkiye Türklerinin geleneksel kültürleriyle de karşılaştırarak ele almaya çalıştıkları da görülmektedir. Genelde Balkan Türklerinin, özelde ise Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerine yönelik çalışmalarda, metin merkezli halk bilimi kuramlarının yanı sıra, işleve ve icra ortamına (icra, icracı, dinleyici/izleyici) odaklanan bağlam merkezli halk bilimi kuramlarına da başvurulması gerekmektedir.

2001 yılında, Prof. Dr. Nimetullah Hafız ile Prof. Dr. Tacida Hafız'ın önderliğinde Prizren'de kurulan ve kısa adı BAL-TAM olan "Balkan

Türkoloji Araştırmaları Merkezi”, 1973-1993 yılları arasında kesintisiz bir şekilde yayımlanan Türkoloji dergisi “Çevren”i altı ayda bir yeniden yayınlamaya başlamış, “Bal-Tam Türklük Bilgisi” adı altında önemli bir Türkoloji dergisinin yayımlanmasına imza atmıştır. Yılda bir kez yayımlanan dergi, 2013 yılı itibariyle 17. sayısına ulaşmıştır. Dergide başta Kosova Türkleri olmak üzere, Balkan Türkleri geleneksel kültürü ile ilgili yazılar da yer almaktadır. Türkiyeli araştırmacıların da yazılarına yer veren dergideki Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerine odaklanan yazılardan bazıları şunlardır:

Mevlüt Özhan, “Türkiye ve Balkanlar’daki Ritüellerde İnanç ve Uygulama Benzerlikleri”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 7, 2007, s. 215-225.

Makalede, Türkiye’de tarımın bereketli olması için oynanan Cemal oyununun (ritüelinin) Balkan ülkelerinde yeni yılı karşılamak amacıyla oynandığından söz edilerek diğer Balkan yerleşimlerdeki versiyonlarının yanı sıra, Prizren Mamuşa köyündeki versiyonu (“Cambal”) hakkında da bilgi verilmiştir. Makalede ayrıca, “Cambal”ın yanı sıra, Kosova’daki bir başka ritüel olan yağmur yağdırma ritüeli üzerinde de durulmuştur.

Nuran Malta, “Kosova’da Türk Köyü Mamuşa’da Töre, Adet, İnançlar, Mimari ve El Sanatları”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 11, 2009, s. 260-273.

Nimetullah Hafız, “Kosova’da Erenlerle İlgili Söylentiler”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 12, 2010, s. 289-295.

Türkiyeli halk bilimcilerin, Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerinin araştırılıp yorumlanması adına, BAL-TAM’a ve onun yayımladığı “Bal-Tam Türklük Bilgisi” adlı dergiye destek vermeleri ve günümüz folklor kuramları ile yöntemlerini esas alarak hazırlayacakları çalışmaları bu dergide de yayımlatmaları gerekir. Bu vesileyle, Balkan Türklerinin geleneksel kültürlerinin araştırılmasında görülen kuramsal ve yöntemsel sorunların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunulacaktır.

Kosova Türklerinin geleneksel kültürlerine yönelik çalışmaların daha da artması için Türkiye’deki üniversitelerin Kosova’daki üniversitelerle olan ilişkilerini daha da geliştirmeleri, öğrenci ve öğretim elemanı değişim konusunda çok daha istekli olmaları gerekmektedir. Türkiye’deki üniversitelerde/enstitülerde halk bilimi alanında yüksek lisans ve doktora yapan Kosova Türkü sayısının artması, bundan sonraki çalışmaların içerik, yöntem ve işlev bakımından daha az sorunlu olmasını sağlayacaktır. Kosova’daki üniversitelerde çalışacak halk bilimciler, Türkiye’de kullanılmakta olan halk bilimi kuram ve yöntemlerini Kosova Türklerinin geleneksel kültürleri üzerinde de uygulama imkânı bulacaklardır. Kosova üniversitelerinde görev yapmaları, Türkiyeli araştırmacıları alan araştırması

yapmaya, geleneksel kültürün yaşayış biçimini öğrenmeye, mevcut durumunu izlemeye de zorlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bakırcı, Nedim ve Türkan, Hüseyin Kürşat, “Tekke ve Zaviyelerin Balkanlar’daki Rolü ve Önemi”, *Türk Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 2013, s. 145-160.
- Demir, Gonca Kuzay, “Kosova Türkülerinin İşlevleri”, *Prof. Dr. Fikret Türkmen Kitabı*, (Ed. Alimcan İnyet-Zeki Kaymaz), Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir, 2012, s. 263-273.
- _____, *Kosova Türk Halk Şiiri (İnceleme-Metinler)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir, 2013.
- Eroğlu, Erol, *Prizren Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2008.
- Karakuş, Ertuğrul, “Anadolu ve Balkan Manilerine Gösterge Bilimi Açısından Bir Bakış”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, Kış 2012, s. 425-439.
- Kökten, Yavuz, *Gilan Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlenme-Ölüm)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2008.
- Malta, Nuran, *Kosova-Mamuşa Köyü Folkloru*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2005.
- Recepoglu, Altay Suroy, *Kosova’da Türk Kültürü veya Türkçe Düşünmek*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.
- Seyman, Adil, *Balkanlar’da Alevi Bektaşilik*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.
- Ülker, Çiğdem, “Üsküp’te Düğün Adetleri”, *Milli Folklor*, S. 27, Güz 1995, s. 73-74.
- Yalçın, S. Dilek, “Ortak Kültürlerden Ortak Tatlar: Kosova Mutfağı”, *Milli Folklor*, S. 89, Bahar 2011, s. 282-295.